

Uchwała z dnia 17 września 2009 r., III CZP 57/09

Sędzia SN Jacek Gudowski (przewodniczący)

Sędzia SN Krzysztof Strzelczyk (sprawozdawca)

Sędzia SN Dariusz Zawistowski

Sąd Najwyższy w sprawie z wniosku Stowarzyszenia Zbiorowego Zarządzania Prawami Autorskimi Twórców Dzieł Naukowych i Technicznych "K." w K. przy uczestnictwie Agaty Z. o udzielenie zabezpieczenia, po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym w dniu 4 września 2009 r. zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Apelacyjny w Szczecinie postanowieniem z dnia 8 kwietnia 2009 r.:

"Czy roszczenie organizacji zbiorowego zarządzania prawami autorskimi lub prawami pokrewnymi o udzielenie informacji niezbędnych dla dochodzenia opłat przewidzianych w art. 20 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (jedn. tekst: Dz.U. z 2006 r. Nr 90, poz. 631 ze zm.) podlega rozpoznaniu w trybie procesu czy postępowania zabezpieczającego?"
podjął uchwałę:

Żądanie organizacji zbiorowego zarządzania prawami autorskimi lub prawami pokrewnymi udzielenia na podstawie art. 105 ust. 2 ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (jedn. tekst: Dz.U. z 2006 r. Nr 90, poz. 631 ze zm.) informacji niezbędnych do określenia wysokości dochodzonych przez nią opłat, określonych w art. 20 ust. 1 pkt 2, podlega rozpoznaniu w postępowaniu procesowym.

Uzasadnienie

Przedstawione do rozstrzygnięcia zagadnienie prawne powstało przy rozpoznawaniu przez Sąd Apelacyjny w Szczecinie zażaleń na postanowienie Sądu Okręgowego w Szczecinie z dnia 12 sierpnia 2008 r. uwzględniające częściowo, bo za okres od dnia 2 lipca 2003 r. do dnia 31 lipca 2008 r., wniosek Stowarzyszenia

Zbiorowego Zarządzania Prawami Autorskimi Twórców Dzieł Naukowych i Technicznych "K." w K. o zobowiązanie Agaty Z. do udzielenia informacji o sprowadzanych i sprzedawanych urządzeniach reprograficznych oraz do przekazania wnioskodawcy dokumentów z tym związanych. Żądanie udzielenia informacji, oparte na art. 20 i 105 ust. 2 ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (jedn. tekst: Dz.U. z 2006 r. Nr 90, poz. 631 ze zm. – dalej: "Pr.aut."), zostało rozpoznane na posiedzeniu niejawnym jako sprawa o zabezpieczenie roszczeń niemajątkowych.

Wątpliwości, które ujawniły się przy rozpoznaniu zażalenia dotyczyły tego, czy art. 105 ust. 2 Pr.aut. przewidujący prawo po stronie organizacji zbiorowego zarządzania prawami autorskimi do domagania się informacji, jeśli ma to znaczenie dla określenia wysokości opłat przewidzianych w art. 20, ma charakter materialnoprawny, czy też należy do kategorii norm procesowych zbliżonych do zabezpieczenia roszczeń, o których mowa w art. 80 ust. 1 pkt 2 Pr.aut. Sąd Apelacyjny, po wskazaniu na występujące w orzecznictwie sądów powszechnych rozbieżności odnośnie do trybu postępowania, w których rozpoznawane są sprawy o udzielenie informacji wskazał, że określone w art. 20 Pr.aut. opłaty wiążą się z użytkowaniem prawnie dozwolonym, nie wchodzą w zakres autorskich praw majątkowych i nie poddają się regulacji przewidzianej w art. 80. Organizacje zbiorowego zarządzania nie mają legitymacji do dochodzenia roszczeń określonych w art. 79 Pr.aut., a tym samym do korzystania ze środków wskazanych w art. 80. Skutkiem przyjęcia, że art. 105 ust. 2 prawa autorskiego ma charakter materialnoprawny jest rozpoznanie opartego na niej roszczenia, zgodnie z art. 13 § 2 k.p.c., w postępowaniu procesowym

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W orzecznictwie Sądu Najwyższego problem charakteru prawnego art. 105 ust. 2 Pr.aut. i trybu dochodzenia wynikającego z niego uprawnienia do żądania udzielenia informacji został podjęty jedynie w wyroku z dnia 8 grudnia 2000 r., I CKN 971/98 (OSNC 2001, nr 6, poz. 97). Sąd Najwyższy wskazał, że art. 105 Pr.aut. jest przepisem prawa materialnego, a uprawnienie organizacji zbiorowego zarządzania do ochrony praw autorskich lub pokrewnych zwalnia ją od obowiązku wykazywania – w zakresie pola eksploatacji określonego w zezwoleniu (art. 104 ust. Pr.aut.) – upoważnienia do reprezentacji zarówno w sprawie o zapłatę, jak i w ewentualnej sprawie o ujawnienie informacji i dokumentów (art. 105 ust. 2 Pr.aut.).

W orzecznictwie sądów powszechnych ta kwestia była rozstrzygana różnie, przy czym Sąd Apelacyjny w Warszawie utrzymuje dotychczasową linię orzecznictwa, opartą na założeniu, że art. 105 ust. 2 Pr.aut. jest przepisem o charakterze materialnoprawnym, konstruującym samodzielne roszczenie rozpoznawane w procesie (postanowienie z dnia 16 czerwca 2009 r., I ACz 852/08, nie publ.).

Postępowanie o udzielenie informacji i udostępnienie dokumentacji jest rozwiązaniem nowym, niemającym odpowiednika w ustawie z dnia 10 lipca 1952 r. o prawie autorskim (Dz.U. Nr 34, poz. 234 ze zm.). Przewiduje go przede wszystkim art. 80 Pr.aut., który w ust. 1 pkt 2 dopuszcza rozpoznanie wniosku mającego w tym interes prawny o zobowiązanie naruszającego autorskie prawa majątkowe o udzielenie informacji i udostępnienie, określonej przez sąd, dokumentacji mającej znaczenie dla roszczeń, o których mowa w art. 79 ust. 1. Nowelizacja prawa autorskiego dokonana ustawą z dnia 9 maja 2007 r. o zmianie ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 99, poz. 662), której celem była harmonizacja polskich uregulowań z prawem unijnym, m.in. przez implementację dyrektywy 2004/48 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 29 kwietnia 2004 w sprawie egzekwowania praw własności intelektualnej (Dz. Urz. UE. L. 04.157.45), utrzymała dotychczasowe brzmienie art. 80 ust. 1 pkt 2, w związku z czym nie zostały usunięte wątpliwości dotyczące charakteru prawnego tej instytucji, zwłaszcza co do jej relacji z przepisami kodeksu postępowania cywilnego regulującymi postępowanie zabezpieczające (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 9 września 1997 r., I CZ 95/97, "Prokuratura i Prawo" 1999, nr 6, s. 31). W wyniku tej nowelizacji, zakres podmiotowy obowiązku informacyjnego mającego znaczenie dla roszczeń określonych w art. 79 ust. 1 został w art. 80 ust. 1 pkt 3 Pr.aut. rozszerzony – poza naruszającymi prawa autorskie – na inne osoby.

Ze względu na specyfikę praw autorskich zasadniczo nie jest możliwe samodzielne ustalenie przez podmiot uprawniony, czy doszło do ich naruszenia i jaki jest zakres tych naruszeń. Do naruszania praw autorskich na ogół dochodzi w taki sposób, że nawet przy dołożeniu najwyższej staranności po stronie uprawnionego nie jest możliwe ich zarejestrowanie. Tym m.in. tłumaczy się wprowadzenie obowiązku informacyjnego do konstrukcji stosunku zobowiązaniowego z zakresu prawa autorskiego oraz prawa własności

przemysłowej (art. 286¹ ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 30 czerwca 2000 r. – Prawo własności przemysłowej, Dz.U. Nr 119, poz. 1117 ze zm.).

Artykuł 80 ust. 1 Pr.aut. nie jest jedynym rozwiązaniem, które umożliwia domaganie się przekazania informacji oraz dostępu do dokumentacji; przewidują go również art. 47 i art. 105 ust. 2. Porównanie każdego z nich pozwala stwierdzić, że nie mają one jednolitego charakteru.

W teorii prawa cywilnego zasadnie przyjmuje się, że jeśli uprawnienie zostaje ściśle skonkretyzowane pod względem treści i podmiotu oraz gdy temu uprawnieniu jest jednocześnie podporządkowany obowiązek innego podmiotu, norma ma charakter materialnoprawny; w razie uchylenia się przez zobowiązanego od wykonania nałożonego na niego obowiązku powstaje roszczenie, które może być dochodzone na drodze sądowej, a do egzekucji obowiązku nałożonego przez sąd ma zastosowanie art. 1050 k.p.c. Taki charakter nadaje się normie zawartej w art. 47 Pr.aut. Zgodnie z jego treścią, gdy wynagrodzenie podmiotu autorskich praw majątkowych zależy od wysokości wpływów z korzystania z utworu, twórca ma prawo do otrzymania informacji i wglądu w niezbędnym zakresie do dokumentacji mającej istotne znaczenie dla określenia wysokości tego wynagrodzenia. Zobowiązanym do przekazania informacji jest każdy podmiot zobowiązany do zapłaty twórcy wynagrodzenia i to bez względu na źródło powstania tego obowiązku. Poza tymi postanowieniami art. 47 Pr.aut. nie zawiera żadnych regulacji procesowych.

Podobny charakter ma norma zawarta w art. 105 ust. 2 Pr.aut., chociaż różny jest zakres jej zastosowania. Obok ustalenia wynagrodzenia, roszczenie informacyjne służy ustaleniu wysokości opłat dochodzonych przez organizacje zbiorowego zarządzania. Zasadniczym uprawnieniem przysługującym wyłącznie organizacji zbiorowego zarządzania (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 czerwca 2008 r., V CSK 22/08, OSNC-ZD, 2009, nr A, poz. 15) jest uzyskanie od producentów i importerów urządzeń reprograficznych świadczenia uregulowanego w art. 20 ust. 1 pkt 2 Pr.aut. w postaci opłaty w wysokości nieprzekraczającej 3% kwoty należnej z tytułu sprzedaży tych urządzeń. Roszczenie informacyjne stanowi uprawnienie pomocnicze w ramach tego samego stosunku zobowiązaniowego, które skierowane do tych samych podmiotów zobowiązanych służy zapewnieniu realizacji uprawnienia zasadniczego; uzyskane informacje stanowią podstawę do ustalenia wysokości świadczenia przysługującego organizacji zbiorowego

zarządzania bez względu na to, czy organizacja ta zamierza dochodzić opłat na drodze sądowej. Przykładem podobnego, pomocniczego roszczenia jest powództwo oparte na art. 459 § 1 k.c. o sporządzenie spisu rzeczy należących do zbioru rzeczy lub spisu przedmiotów wchodzących w skład masy majątkowej, skierowane do zobowiązanego do wydania zbioru rzeczy lub masy majątkowej albo do udzielenia wiadomości o zbiorze rzeczy lub o masie majątkowej.

Poza materialną konstrukcją stosunku zobowiązaniowego, art. 105 ust. 2 Pr.aut., podobnie jak art. 47, nie zawiera żadnych wskazówek co do dochodzenia roszczenia informacyjnego, dlatego kwalifikując wszczętą na jego podstawie sprawę, trzeba uwzględnić przewidziane w art. 13 § 1 k.p.c. domniemanie postępowania procesowego. Należy podkreślić, że nie chodzi w nim tylko o podział na postępowanie procesowe i nieprocesowe, ale także na postępowania zabezpieczające i egzekucyjne. W Prawie autorskim nie ma przepisu, który odsyłałby „sprawy informacyjne” do trybu postępowania nieprocesowego, zabezpieczającego lub egzekucyjnego.

Także kryteria teoretyczne nie dają podstaw do odstąpienia od zasady rozpoznawania w procesie spraw, o których mowa w art. 105 ust. 2 w związku z art. 20 ust. 1 pkt 2 Pr.aut. Postępowanie zabezpieczające, pomimo pomocniczego charakteru w stosunku do postępowania rozpoznawczego oraz egzekucyjnego, cechuje samodzielność funkcjonalna i strukturalna. Samodzielność funkcjonalna wyraża się tymczasowym – przez zabezpieczenie – charakterem udzielonej ochrony. Postępowanie zabezpieczające jest ponadto postępowaniem odrębnym od postępowania rozpoznawczego, a jego akcesoryjny charakter przejawia się w tym, że zawsze musi nawiązywać do określonego postępowania rozpoznawczego, które także może być wszczęte w przyszłości. Tymczasem postępowanie informacyjne przewidziane w art. 105 ust. 2 w związku z art. 20 ust. 1 pkt 2 Pr.aut. nie jest związane z innym postępowaniem rozpoznawczym. Uzyskane w nim dane mogą służyć jedynie do kontroli danych, które zostały wcześniej dobrowolnie przekazane lub do dokonania podziału świadczeń pomiędzy uprawnionymi twórcami i wydawcami, stąd też w tych sprawach bezprzedmiotowy jest obowiązek wyznaczania terminu do wszczęcia postępowania rozpoznawczego (art. 733 k.p.c.).

Podobieństwo treści żądania określonego art. 105 ust. 2 i art. 80 ust. 1 pkt 2 Pr.aut. nie uzasadnia rozpoznania przedmiotowego roszczenia informacyjnego organizacji zbiorowego zarządzania w postępowaniu zabezpieczającym. W ramach

regulacji autonomicznego postępowania zabezpieczającego przewidzianej w art. 286¹ Prawa własności przemysłowej, przy konstrukcji podobnego obowiązku informacyjnego, inaczej niż w prawie autorskim, używa się pojęcia „roszczenie”, co pozwala traktować roszczenie informacyjne jako roszczenie materialne.

Przewidziane natomiast w art. 80 ust. 1 pkt 2 Pr.aut. postępowanie informacyjne prowadzone w sposób właściwy dla postępowania zabezpieczającego zostało podporządkowane wyłącznie roszczeniom z tytułu naruszenia autorskich praw majątkowych wynikających z art. 79 ust. 1. Opłaty pobierane na podstawie art. 20 ust. 1 pkt 2 Pr.aut. na rzecz organizacji zbiorowego zarządzania stanowią formę kompensaty uszczerbku doznawanego przez twórców i wydawców na skutek kopiowania utworów w ramach użytku osobistego, dozwolonego na podstawie art. 23 Pr.aut.

Jak wskazał Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 19 czerwca 2008 r., V CSK 22/08 (OSNC-ZD 2009, nr A, poz. 15), roszczenie o opłaty z tytułu sprzedaży urządzeń reprograficznych umożliwiających kopiowanie całości lub części egzemplarza opublikowanego utworu przysługuje organizacjom zbiorowego zarządzania działającym na rzecz twórców lub wydawców, a nie twórcom lub wydawcom. Twórcy, których utwory są kopiowane w ramach własnego użytku osobistego, nie mają roszczenia o wynagrodzenie w stosunku do kopiujących, jak również nie mają roszczenia o wypłatę wynagrodzenia do organizacji zbiorowego zarządzania. Opłaty przewidziane w art. 20 ust. 1 pkt 2 Pr.aut. stanowią w relacjach pomiędzy organizacją zbiorowego zarządzania a producentami i importerami urządzeń szczególny rodzaj obowiązkowego świadczenia, które dopiero w dalszej kolejności przypada twórcom i wydawcom według kryteriów przewidzianych w art. 20 ust. 4 Pr.aut.

Jeśli w art. 80 ust. 1 pkt 2 Pr.aut. zostały wyraźnie określone kategorie roszczeń, które mogą być zabezpieczone przez wydanie zarządzeń tymczasowych w postępowaniu rozpoznawczym lub przed wytoczeniem powództwa, to roszczenia nienależące do tych kategorii podlegają zabezpieczeniu według ogólnych zasad, określonych w art. 730 i nast. k.p.c.

Z tych względów Sąd Najwyższy rozstrzygnął przedstawione zagadnienie prawne, jak w uchwale.

